

imenovane »Beneške Slovenije«, kakršen bi lahko stal v vsakem naučnem slovníku. Vseh Slovencev v Italiji šteje g. I. Trinko 40.778. Pomisliti pa je treba, da je to le skupno število stanovnikov po obeh občinah, po katerih prebivajo Slovenci. Italijanska statistika ne pozna razdelitve po narodnosti, zato se ne ve, koliko Italijanov stanuje po slovenskih občinah. Pisatelj sam priznava, da občini Brdo in Čeznje nista čisto slovenski. Tako je treba odšteti od onega števila tudi vse državne funkcionarje, zlasti nebrojno finančno stražo in zavod za učitelje v Št. Petru, da o posameznikih ne govorimo. Tudi potrjuje g. pisatelj, »da mlajša generacija silno odpada.«

Glede krajepisa se je ravnal g. pisatelj očitno po priloženem zemljepisu, ki je posnet po Taramellijevi karti, ako se ne motim. Na ti je pa tudi več pogrškov, n. pr. Iternizza mesto Jutrnica, kar je tudi g. Trinko sprejel v svoj popis. »Laški plac« se mora pač glasiti Laški plaz. Monte Maggiore ni »tartski Matajur« (izpeljano po analogiji s kobariskim Matajurjem), nego Breški vrh, po vasi Brezje, it. Montemaggiore. Ne vem, zakaj ga Kozler imenuje »Golovec« i na zemljevidu i v Pregledu slovenskih dežel. Debelež (ne »Debellis«) je ob Karnati, a ne v stran od nje, kakor je na zemljevidu zaznamenovano. Zatrjujejo mi, da ljudstvo govori Oskorša (Oskoruša, od »oskorša« = Sperberbaum), in ne samo »Škorša«. Ali ni Uča pravilnejša pisava od »Uče«? Med Bregom in Terom je tudi še vas Podbrdo (na Kozlerju zaznamenovana), kar se menda italijanski imenuje »Cesariis«. — Nekaj malo tiskovnih pogrškov vsaki čitatelj lahko sam popravi. S. R.

Stavbni črti s proračuni in kratek nauk o projekcijskem, situacijskem in perspektivnem risanju. Z 71 podobami pojasnil Jos. Bezljaj, strokovni učitelj na meščanski šoli v Krškem. V Ljubljani 1899. Založilo »Pedagogičsko društvo« v Krškem. Natisnila »Narodna tiskarna«. — Cena 1 gld. Na prodaj pri društvu in pri knjigotraču L. Schwendtneru v Ljubljani. V stvarnem oziru jako dobro sestavljena knjiga je namenjena zlasti stavbnim obrtnikom, vrlo pa bode rabila tudi obrtnim nadaljevalnim šolam kot učni pripomoček. Vsaki slovenski obrtnik, ki ima s stavbami opravka, naj si omisli prekoristno knjigo; priporočamo pa jo zlasti tistim podjetnikom, ki se štejejo, za izvrstne narodnjake, pišejo pa ponudbe, črti, proračune in račune — nemški — Slovencem. Naj omenimo, da se je g. pisatelj pri terminologiji oziral posebno na narodne izraze in sorodne jezike. Glede terminov bi svetovali g. pisatelju, naj v bodoče ne rabi po več izrazov za eno in isto reč, zlasti ne, če niso pristni. Tudi bi želeli, da bi dal na pogled in ogled prihodnjo izdajo te knjige več bistrim očem baš zaradi jezika, da se ne zatrosi nepravilno ali nerodno izraževanje med čitatelje.

»Naše modroslovje«. Pod tem naslovom je priobčil dr. Lampe v 20., 23. in 24. številu lanjskega »Dom in Sveta« obširno protikritiko o moji kratki oceni njegovega »Cvetja s polja modroslovskega«, katero bi jaz lahko pustil brez odgovora, ker so one moje opazke, nad katerimi se pisatelj spotika, doslovno navedene, tako da si razsoden čitatelj lahko sam ustvari svoje mnenje o nasprotujočih si nazorih in se odloči za eno ali drugo stranko. A ona protikritika je pisana z očitno namero, ne pustiti čitatelju samostalne sodbe, ampak mu vcepiti neko zaničevanje do mene, tako rekoč nahujskati ga proti meni in to v spisu, katerega drugi odstavek se začneja z besedami: »Tako mirno in stvarno oceno našega lanjskega spisa . . . je objavil letos »Zvon« s podpisom

A. Š. « V odgovoru na to »mirno in stvarno« oceno, polnem nekega robatega apostrofovanja, mi pa pisatelj očita, da sem se poslužil zavijanja in sofistike; ironski me imenuje duhovitega in malo trdnega v presojevanju zgodovinskih razmer . . .

Kje se dobi ključ za rešitev tega protislovja? — Na str. 630.; tam je izrečena slutnja, da pripisujem pisatelju sebičnost, da sem torej njegov neprijatelj — ter pristavljen zdihljaj: »Kdaj pride vendar čas, da se ne bodo nauki cenili po ljubih in neljubih osebnostih, ampak edino po dokazih?« In odkod ta sklep? Ker sem trdil, da pripada tendenciozno obravnavanje kakega predmeta govorništvo, ne modroslovju, da pa je modroslovje tendenciozno, ki hoče vplivati na bojujoče se stranke. Pisatelj pozna pojem »tendencije« v širšem in v ožjem, slabem pomenu. A dočim sam navaja moje besede: »blago tendencijo, to priznavam«, vendar trdi, da mu namišljam slabo tendencijo. To pač spominja Goethejevih besed: »Im Auslegen seid frisch und munter; und legt ihr's nicht aus, so legt was unter!«

Ali naj še enkrat razložim svoje nazore o tendenciji? Če oče svoji družini pripoveduje povest o izgubljenem sinu zato, da bi jo družina poznala in se naslajala z njeno lepoto in ganljivostjo, tedaj jo je povedal brez tendencije; če pa jo je povedal zato, ker ima med otroki lahkomišelnega, vetrnjaškega in zapravljivega sina, na katerega naj bi povest poboljševalno vplivala, tedaj je pripovedoval s tendencijo. Ali s tem očetu očitam sebičnost, sem mu li radi tega neprijatelj? In kar se tiče mojega razločevanja med modroslovjem in govorništvom! Mislimo si n. pr. odvetnika, ki pred sodiščem zagovarja obtoženca; denimo, da so zagovorniku znana kaka obteževalna dejstva, katerih pa tožitelj ni omenil, ker mu slučajno niso znana; ali jih bo zagovornik na dan spraviljal, da bi obtožnico dopolnil v škodo obtoženčevu? To bi bil lep zagovornik, ki bi pomagal tožiti! Ne, on bo o teh dejstvih prav previdno molčal, kajti njegov smoter je, koristiti, ne pa škodovati obtožencu. Le od sodnika zahtevamo objektivnost in nepristranost, sodnik pa ne nastopa kot govornik. Ali če bi slovenski poslanec v državnem zboru, kadar se debatuje o ljubljanskem vseučilišču, v svojem govoru enako obširno našteval vse pomisleke proti stvari kakor razloge zanjo, kakšen bi pač bil njegov govorniški uspeh, in kaj bi rekli k temu njegovi volivci?

Zdaj pa vzemimo modroslovca, ki vedoma na stran pušča dejstva, ki so za objektivni zaključek merodajna, zato, ker so na poti takemu zaključku, kakršnega hoče on dobiti: ali ga ne bomo imenovali sleparja, ako nam svoj zaključek proglašja kot plod modroslovja? In sta li res ona govornika postopala nepravilno in nekoristno, ako sta prešla ter zamolčala argumente, ki so njiju smotru nasprotni? Res je, da bi pomirjenju bojujočih se strank koristilo edino le dognanje resnice, ki je navadno med strankama v sredi. Toda prvič navadno nobena stranka noče tako objektivno resnice poznati, ampak zahteva svojo korist in nasprotnikovo škodo, in dobrohotnega posredovavca pahneta obe stranki od sebe, tako da je posredovanje navadno jalov in nehvaležen posel; nasproti pa vsaka stranka obožava govornika, ki zna pravico na njeno stran obrniti. Drugič pa, če ne bi bilo tako, bi si moral posredovavec vsaj izbrati za predmet svojega razmotrovanja baš oni konkretni predmet, kateri je preporno jabolko med strankama, ne pa kake abstraktne modroslovne resnice, ki bi take poslušavce le dolgočasila. V tem zmislu sem izrekel svoj dvom, da

bi moglo »Cvetje« v sedanjih bojih, ki so bolj ali manj vsi politični, kaj koristiti . . .

Posebno samosvestno zavrača pisatelj mojo opazko o mešanju vere z modroslovjem. Ker sem tolmačil njegove besede: »s temeljitim modroslovjem in verskim poučevanjem« tako, da on hoče mešati vero in modroslovje, vzklikne: »O logika! Gospod A. Š., tako pa vendar ne gre.« In potem pride primera: »Ako se reče, da župan dobro gospodari v svoji hiši in v občini, s tem vendar ni rečeno, da meša svoje hišno gospodarstvo z občinskim.« — Dobro, jemljem tudi z zadovoljstvom na znanje, da se pisatelj glede nedopustnega mešanja vere z modroslovjem z menoj strinja. A vzemimo drugo primero: »Solato si dam vselej napravljati z jesihom in oljem.« Tukaj spet nobeden ne bo besed tako razumel, da o petkih z jesihom, o svetkih pa z oljem; oni kopulativni veznik »in« pomeni tukaj, da se oboje in še celo s solato vred prav temeljito pomeša. Tako pa vendar tudi gre. Da sem pa jaz na onem mestu vzel veznik »in« v prvem zmislu, to sem ondi tudi opravičil, omenjajoč dokazovanje o neumrljivosti duše, ki se nahaja v »Cvetju«. Na mojo trditev, da je ta neumrljivost predmet vere, a ne modroslovnega dokazovanja, odgovarja pisatelj, naj mu dokažem, da njegov dokaz ni zadosten. Naj bo.

Mislimo si človeka, ki si je napravil čoln, a ko ga je spustil v vodo, se mu je potopil. Rečem mu: »Zgradil si čoln nepravilno!« On nato: »Dokaži mi to nepravilnost!« Ako mu nato odgovorim: »Ker ni plaval, ampak se potopil«, je pač menda moja trditev zadostno podprta. Kakor pa čoln ni za nič, ki ni zmožen za plavanje, tako je ničev dokaz, ki ni zmožen, da bi ustvaril trdno prepričanje in razpršil vsaki dvom o dokazovani trditvi. In to pač menda g. pisatelj tako dobro ve kakor jaz, da glede na dušno neumrljivost dvomivcev ne manjka; in najmanj jih manjka ravno med onimi omikanci, ki so se urili v proučevanju dokazov, ki so tedaj zmožni slediti izvajanju dokazovavca. Da je temu dvomu vzrok zla volja, bi bilo pač absurdno ugovarjanje; kdo se ne bi veselil gotovosti, da ga s smrtjo ne bo vsega koncc, ampak da ga tam čaka lepši in boljši svet? — Ko je svoje dni nastopil Kopernik in za njim Galilej z novo teorijo, da se zemlja vrti, in da kroži krog solnca, je bilo vse polno dvomivcev, celo protidokazov ni manjkalo, in takrat je bilo nasprotnikom veliko do tega, da bi novo teorijo izpodbili; in kdo izmed onih slojev ljudstva, ki hodijo v takih stvarih v poštev, dandanes še dvomi o nje resničnosti? Tukaj so pač florentinski in rimski peripatetiki dokazovali, Galilej pa je dokazal. Točen znanstven dokaz ima prepričevalno silo, kateri se nihče ne more upreti, in zato se mu tudi vsakdo pokori, in sicer rad, ker je popolna gotovost in jasnost v spoznanju sama na sebi prijetna.

Ako morda velika večina ljudi smatra dušo za neumrljivo, se to pač godi deloma iz vernosti nasproti cerkvenim naukom, deloma iz onega psihiškega nagona, spričo katerega nahajamo vero v trajnost duše po smrti že pri najstarejših paganskih narodih, ker namreč človek potrebuje tolažila nasproti grozi, ki mu jo provzročuje misel na neizprosno, kruto smrt. Kdor spada k tem vernikom, ta bo gotovo z radostjo čital razloge, ki so v prilog njegovi veri; a človeka, ki bi rekel: »Kar cerkev uči, mi nič ni mar; jaz verujem le zato v neumrljivost duše, ker se mi je neoporečno znanstvenó dokazala« — ako uživa sploh prostost za odkrito govorjenje — takega človeka bi bilo treba z Diogenovo svetiljko iskati. Mimogrede naj omenim še to: akoravno je v zmislu cerkvene

vere vzeta smrti mimo telesnih bolečin vsa grozovitost ter je umiranje le nekaka preselitev v drugi in sicer srečnejši kraj, sta vendar strah pred smrtjo in hrepenenje po dolgem življenju tudi pri najvernejših ljudeh tolika, da se ta vera s tem ne kaže kot Bog ve kako trdna; in celo Sokrat rabi pri dokazu, da se smrti ni bati, pomenljivo alternativo: »Ali smo po smrti, ali pa nas ni . . .« —

Naše dokazovanje je dovolj jasno in ne bi drugod potrebovalo nobenega tolmača; toda, ker poznamo naše razmere in vemo, da bi nas utegnili na podlagi gorenjega izvajanja vreči med tajivce neumrljivosti duše: tedaj pripominjamo izrečno, da z gorenjimi besedami nismo nič drugega povedali, nego da se g. dr. Lampetu tisti dokaz ni posrečil, kakor se ni doslej še nikomur, in da sploh vprašanje o neumrljivosti duše spada med tista transcendentna vprašanja, katerih golemu človeškemu razumu ni dano razrešiti, in o katerih veljajo svete besede: »Praestet fides supplementum sensuum defectui!« . . .

O postanku krivih naukov vkljub nepremičnim zakonom mišljenja, pravi pisatelj, da »lahko poseže vmes volja, prevrže red, premeni pojme, besede in njih pomen in porine pamet v zmoto«; na to moram odgovoriti, da kadar poseže vmes volja, ki prevrže red, takrat se pač nalašč zavija resnica; in to pa ni več modroslovje, in ona zmota ni več zmota, ampak goljufija. Tako sumničenje nasproti kaki modroslovski šoli zbuja vedno sum, da ima služiti kot nadomestilo stvarnih argumentov, in da ima zakriti lastno šibkost . . .

Moji opazki, da modroslovje sloni na sadovih empirijske vede, da ima torej te za podlago, ne pa narobe, in da torej pride kot šolski predmet na vrsto šele po drugih predmetih, odgovarja g. pisatelj, da mi je zavijanje čislano orožje; kajti že v ljudskih šolah da čujejo učenci marsikaj o Bogu, o duši in nje neumrljivosti i. t. d.: »Ako se (modroslovni nauki) ne obdelujejo vednostno, nič ne de« . . . Ako to res nič ne de, tedaj se moram res g. pisatelju pokoriti; toda tam, kjer je on našteval različne prave in krive modroslovce, ni našteval dečkov abecednikov, ampak učenjake, ne ljudskih učiteljev, ampak pisatelje in učitelje na najvišjih šolah. To pač kaže, da je tam bilo g. pisatelju v mislih modroslovje kot vednost, torej v istem pomenu, v katerem sem si je mislil tudi jaz. V odgovoru na mojo opazko pa je dal pisatelj hipoma pojmu »modroslovje« tak obširen pomen, da mu je samo imenovanje kakega predmeta ali stavka, s katerim se peča modroslovje, že modroslovje, zlasti pa imenuje to modroslovje, kar vsi drugi ljudje imenujejo šolski veronauk. Tako se na mah telo njegovega modroslovja izpremeni v gosto meglo nedoločnega obsega, češ: zdaj pa me prebodi, če moreš . . . Sicer pa tukaj velja: »Qui nimium probat, nihil probat«. Kajti če naj se otrokom n. pr. razloži, kaj vse je Bog ustvaril, morajo vsaj te stvari že od poprej poznati; vedeti morajo, kaj je solnce, kaj zvezde in luna, kaj je riba, ptica i. t. d.; kdor jim je vse to pokazal in imenoval, jih je torej učil astronomije, prirodoznanja i. t. d. Torej je empirsko znanje res predpogoj in podlaga modroslovju. Res, da se te stvari z otroki niso razpravljale vednostno; a saj »to nič ne de« . . .«

V obsoju od g. pisatelja toliko čislane sholasticizma ne bom trošil besed. Čemu bi vodo v morje nosil? A to trdno nado naj izrazim, da se vara oni, ki bi ga izkušal širiti med nami, češ: na tako deviški ledini, kakršna je modroslovno polje pri Slovencih, bi bilo kaj lepepa prostora za kako srednjeveško cvetje.

Končno še odgovor besedam (str. 630): »Zato niti ne bero cele knjige, ampak le nekaj odlomkov, in po tistih obsodijo vso«. Prav je uganil g. pisatelj; res nisem bral »Cvetja« do konca. Naj mi verjame, da sem imel voljo, da sem se silil, a ni šlo. Se pa li more od človeka, ki mu jed preseda, ker nahaja pri vsaki žlici ocvirke, ki se mu zde žaltavi — zahtevati, da naj izprazni skledo do dna, preden izpregovori, da mu jed ni všeč? . . . Sicer pa se je zadnje dni oglasil drug ocenjevalec »Cvetja«, kateri ga je menda pač do konca čital, v tržaški »Edinosti«, a ni bil proti g. pisatelju tako prizanesljiv, kakor sem bil jaz.

A. Š.

Pripomnja uredništva. Že pred leti smo mi svarili g. pisatelja (v članku »Malo kritike« v »Slov. svetu« l. 1893.) pred nenasitnim faustovstvom ter pred razcepljanjem sil, katerega neizogibna posledica bode površnost in diletantovstvo. Naše tedanje prorokovanje se je popolnoma izpolnilo. In sedaj je enega tistih psevdoznanstvenih plodov, s katerimi se še vedno pita naš narod, zadela ostra, a pravična kritika. Ali preostra? Nikakor ne! Kakor je po pravici Stritar neizprosno zahteval, da bodi tudi pri nas konec oni vrsti slovstva, ki je dobro samo za nas, a bi ga nas moralo biti sram pred inim svetom (v »Triglavanu s Posavja«), takisto mora nestati med nami tistega psevdoznanstva, ki bodi dobro dovolj za nas — »in usum plebis« — katero pa bi morali skrivati pred tujim svetom, da se nam ne bi smejal. Tiste vrste znanstvo takisto kakor ono slovstvo je podobno hišicam, ki si jih grade otroci za — igrače; našemu slovstvu in znanstvu pa hočemo in moramo zgraditi vsaj trdno hišo, če ne moremo palače. Ako pa si ne upamo ustvariti v slovstvu ali znanstvu kaj takega, kar bi imelo veljave tudi pri naših sosedih, ko bi se prevedlo v njih jezik, tedaj pustimo raje popolnoma tako slovstveno in znanstveno delovanje, ki bi bilo samo slepilo, ter izkušajmo narodu koristiti s tem, da mu pribavimo v domačem jeziku istinite zaklade svojih naprednejših sosedov.

Slovensko gledališče. Izmed predstav, ki smo jih imeli poleg Ganglovega »Sina«, o katerem smo govorili že zadnjič, v dobi od 15. decembra pr. l. pa do 15. januarja t. l., zasluži pač v prvi vrsti Tucičeva drama »Trhli dom«, da izpregovorimo nekoliko natančneje o nji.

To je že drugo delo nadarjenega mladega hrvaškega dramatika, ki se je uprizorilo na našem odru, in gospodu Govekarju smo hvaležni, da nam je prevedel to dramo, kajti reči moramo, da Tucičevi proizvodi kar nič ne zaostajajo za naturalističnimi plodovi mlajših nemških pisateljev, h katerim bi se sicer najbrž v prvi vrsti zatekali, ako bi se hoteli natančneje seznaniti z umotvori te slovstvene struje.

Vsebina »Trhlega doma« je ob kratkem ta:

Upravnik Fedor Ivanovič Dobrinov ima z edenindvajsetletno Katjo, lepo, živo in po uživanju hlepečo hčerko Ignatija Pavloviča Oroskojeva in Marfe Nikolajeve, skrivno ljubavno razmerje, ki ne ostane brez posledic. Fedor, da bi obvaroval Katjo sramote, še bolj pa, da bi rešil sebe iz zadrege, pripravi svojega štiridesetletnega pisarja Ivana, kateremu je zapisana bolezen na obrazu, da zasnuje Katjo; le-to pa tudi pregovori, da privoli, dasi skrajnje nerada, v to zvezo. Fedor ji obeta, da bo tudi poslej njegova, češ, da ji je nalašč izbral takega moža, ki gotovo ne bo dolgo živel.

Prvo dejanje nam kaže, kako se vrši snubitev, ter nam nudi priliko, da spoznamo natančneje posamezne osebe. Razni pogovori — zlasti n. pr. kratki